

Türkçe Öğretiminde Aşkın Bir Millî Kimlik Alanı: Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destan

Dilek ÜNVEREN*

Öz

Günümüzde özellikle dilbilim çalışmaları içerisinde önemli bir yer edinen söylem çözümleme çalışmaları; çok disiplinli bir alan olarak ifade edilmektedir. Yunanca asıllı kanon sözcüğü ise önceleri anayasa kavramı yerine kullanılırken zaman içinde onaylanmış, kabul edilmiş kitapların güven duyulan listesi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, bu çalışmada millî bilinç, edebî eser ve dil ilişkisi bağlamında kanonların yeri ifade edilmiş; Türk edebiyatının başyapıtlarından Dede Korkut Kitabı'nın ikinci anlatısı olan Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destan bu olgu üzerine, konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim göz ardı edilmeden söylem çözümleme yöntemiyle yeni bir anlam arayışı içerisinde incelenmiş, söylemde inşa edilen dil ile kullanıldığı bağlam içerisinde birtakım eylemlerin nasıl gerçekleştirildiği açıklanmıştır. Metnin duygusal tonlaması ile ideolojik ve toplumsal birtakım kodlar barındıran sosyo-kültürel yapıları ve bağlantıları ifade edilmiştir. İşlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim, dilin meydana getirdiği ilişkiler ağı, dil ile inşa edilen sosyal gerçeklik ve toplumsal kurumların ne şekilde etkin kılındığı gösterilmiştir. Özellikle Türkçe dersi için bu çözümleme yöntemi ile metinlerin çözümlenerek öğrencilerin derin anlamları keşfetmelerinin sağlanmasının hedef kazanımlar açısından oldukça faydalı olabileceği ve öğrenme-öğretme sürecinde dil, millî kimlik, toplumsal ortak bilinç alanı ve milletleşmenin bu şekilde metinler üzerinden aktarılması adına ifade edilen olguların eğitim için oldukça önemli çıktıkları olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Dede Korkut, Salur Kazan, kanon, söylem çözümlemesi

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Isparta, Türkiye.
Elmek: dilekkapanadze@sdu.edu.tr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3415-9274>

Geliş Tarihi / Received Date: 14.11.2019
Kabul Tarihi / Accepted Date: 01.12.2019

DOI: 10.30767/diledeara.647148

An Area of Transcendental National Identity in Turkish Teaching: The Sack of The House of Salur Kazan

Abstract

Discourse analysis, which has taken an important place in linguistic studies recently, is referred to as a multidisciplinary area. The Greek word canon was used to describe the concept of constitution, but over time it has been used as a trusted list of approved and accepted books. In this context, in this study, the place of canons was explained in the context of national consciousness, literary works and language. The Sack of the House of Salur Kazan, an Epic from the book of Dede Qorqut, one of the masterpieces of Turkish literature, was analysed through discourse analysis in the search for new meanings and interpretations. It was explained how some actions were carried out through language that was built in the discourse and the context in which it was used. Emotional intonation of the text and ideological and socio-cultural structures and connections containing some social codes were expressed. The main focus of the topic, the network of relations created by language, the ways in which social institutions are made effective and the social reality built through language were shown. We reached the conclusion that it is necessary to address the issues such as language, national identity, and collective consciousness by analysing texts through discourse analysis in learning environments, notably in Turkish courses.

Keywords: Turkish education, Dede Qorqut, Salur Kazan, canon, discourse analysis

Extended Summary

Introduction

The most important means of creating a national consciousness is undoubtedly the mother tongue. In the formation of European nations, there is the awareness that their own language has reached the same level as the classical languages. Language is the deepest expression of the singularity of a nation; literature, on the other hand, is an imaginary mirror in which people reflect themselves as members of a nation; it is both a manifestation of a nation and a part of the nation-building process.

Method

In this study, which was designed according to qualitative research methods, data were collected through document analysis. Discourse analysis was used as the method for the analysis of the collected data. Discourse analysis is a field that is used to study and analyse a text in terms of its parts, the relationship between a text as a whole and its parts and context to reveal cultural code, the deep structure that governs the language and knowledge practice of the perception styles or schemes, the background of the language which organizes thought, knowledge and intellectual activity and the ideological dimension of the additional linguistic structures (Cevizci, 2003). Discourse analysis is the deciphering of deep structures in texts.

Results and Conclusion

When the statements, dialogues, word choices and descriptions in ‘The Sack of the House of Salur Kazan’ are analyzed through discourse analysis within the framework of the structures mentioned above, it can be seen that the descriptions and qualifications about Salur Kazan himself are already building a certain identity in the mind of the reader / listener in the very beginning of the text. In other words, the reader / listener is preparing for the imagination

of Salur in the rest of the text. Although it is contradictory to describe the person whose house is to be looted to evoke the phenomenon of power, it builds a powerful discourse on who Salur is. Because no discourse is neutral, every discourse is the work of a subjective way of thinking and thinking. One of the main factors determining this is social relations. Meanings refer to the construction of social reality; in this sense, language practices and choices are preferred for this meaning construction. Indeed, Salur Kazan is the most important person after Bayındır Khan, this makes him the second most important person in the Oghuz state organization. All the titles preceding the name Salur Kazan are also validated throughout the story and Salur Kazan has these characteristics. The social status of Salur Kazan has been reported since the beginning of the text and exists as an epic 'Alp' type.

The Book of Dede Korkut and the epics in the book are both one of the most important works of the Oghuz world and a whole of the cultural paradigms of this world and the facts reflecting the national identity. Therefore, this work should be handled with new analysis methods in addition to the existing analysis methods, and it should form a field of study to search for a meaning appropriate to the nationalization context contained in the phenomenon of canon. In addition, this will help Turkish language in particular and all the educational institutions in general to achieve their targeted learning outcomes if young minds are taught at an early age about the formation and development of national identity in education and training environments, the formation of social common memory and keeping it alive, nationalization and its subsequent values and if they are made analytical by the learning individuals and are considered to be a unit of the Turkish lesson. Many of the valuable works of Turkish thought and literary life, especially the Book of Dede Korkut, reflect the cultural life of the period before and during the writing and offer suggestions within the perspective of historical reason for the solution of many problems that have arisen today. In particular, the texts of Dede Korkut will be the common denominator of the consciousness of being a nation as well as conveying values to young generations.

Discussion

The canons facilitate an idealized experience of tradition. The past tells melancholia because of a time that will never come again. In this sense, literature has a very important effect and role in the construction of national cultures. Nations exist as dreams before they take their name politically and geographically (Jusdanis, 1998: 68). Literature has an important place in culture; it is obliged to protect the dreams of nations and to revive them in difficult times. Literature, one of the most important indicators of being a nation, goes on the way of proving the reasons of existence of nations by transferring the texts of a nation which can be evaluated as self. Literature helps to build nations and to create and present national consciousness. For these reasons, the canon plays an important role in making a nation a nation and building a common identity. With this task, Canon reveals the relationship between individual identity and national social identity (Assmann 2001; Anar 2013; Başçı, 2007). Epics are the product of the common mind of a nation; the author of a national epic is directly nation itself. The Dede Korkut epic, which is formed in this direction, is the expression of the national life of Turkish people, the richness of Turkish culture, the color and values of folklore and the high human characteristics of the Turkish nation (Ergin, 2017).

On the basis of this study, it is suggested for futher researchers to do experimental studies by using discourse analysis method in lessons and to evaluate the effect of it to develop textual analysis skills.

Giriş

Dil bir milletin tekilliğinin en derin ifadesidir; dil ürünleri olarak metinler ise, bir milletin üyeleri olarak yaşayan insanların kendilerini yansıttığı hayali bir aynadır; bir milletin hem tezahürü hem de millet oluşturma sürecinin bir parçasıdır. Millî bir bilinç oluşturma en önemli aracı ana dildir.

Dil pratikleri; sosyal gerçekliğin inşasında, eylemlerin ve davranışların meydana getirilmesinde, kısaca her yerde ve alabildiğine dinamiktir. Bu davranışlar bütünü kültür olgusu bağlamında değerlendirilir. Hâliyle davranışa şekil veren, onu oluşturan yapının dil eyleminin olması bu anlamda kültür ve edebiyatın yaratımında dilin etkinliğini ortaya koyan bir diğer dikkat çekici durumdur. Bu bağlamda dilin, bir ulusun kültürel üstünlüğünün görülebileceği bir alan olması nedeniyle, dilde üstünlük sağlayamamış toplulukların kültürde de bir üstünlük ortaya koyamayacağı durumu oraya çıkmaktadır. Bununla birlikte, milletleri meydana getiren bireyler de dilin imkânlarıyla düşünebildiğinden, milletlerin yüksek bir seviyeye ve olgunluğa erişmiş dilleri yoluyla bireylerin düşünce üretebildikleri ve bunları ifade edebildikleri söylenebilir. Aksi hâlde bireylere ve içlerinde buldukları milletlere ait duygu, değer ve düşüncelerin de sınırlı olacağı kuvvetle muhtemel bir durumdur. Dilden bu denli etkilenen bir kültürel yapı ve etkileşim, dil ile kültürün ayrılamayacağının başka bir göstergesidir (Akarsu 1998). İşte bu millet olma tasavvuru ile dil ve kültür arasındaki güçlü ilişki edebî eserlerde kendini gösterir, eserlerdeki bu yeterlilik de millet olma durumunun bir göstergesi kabul edilir. Bu durum, Türk yazınının ilk eserlerinden itibaren gözlemlenebilir. Bu bağlamda, millet olma, bir millî kimlik ideali etrafında düşünceleri dile getirme olgusu V. yüzyılda Yenisey Elegest yazıtında geçen: “elim ugrınta” (ülkem/ilim/vatanım uğrunda) (Aksan 2000:63) ifadesiyle, bireysel düşünmenin ötesinde yurt ve millet endişesini önceleyen bir anlayışla taş a dahi kazanmıştır. Bilge Kağan yazıtında: *Milletin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturdum. Kardeşim Kültigin ile iki şad ile birlikte ölesiye yitesiyeye çalıştım* (Tekin 2008:45) ifadeleri yer almaktadır. Bu iki örnek bile metinlerin, dil pratiklerinin ve retorik araçların millet olma

sürecinin önemli bir parçası ve yansıması olduğu ile bunun kayda alınmasında ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Görüldüğü üzere, edebiyat ürünleri hem kültürel kimliğin inşasında hem de ulusun ulus olma bilincinin oluşturulmasında önemlidir. Zira edebiyat ürünleri bazı türleriyle yerel/bölgesel bir bütünleşme ile beraber son aşamada, toplumu meydana getiren bireylere aşkın şekilde bir millî birlik düşünce ve duygusunu yaşamalarına da olanak sağlar. Özetle edebî eserler, millî kimlik ve kültürün iletişimsel alanını meydana getirirler. Bu noktada Türk halk edebiyatı ürünleri, bu kültür ve dil arasındaki etkileşimin estetik bağlamda yansıtıldığı, Türklerin millî kimlik inşası ile milletleşme sürecini kendi ifade dünyası ve anlam evreni içerisinde en iyi anlatan bir duyuş ve düşünüş zevkini ifade etmektedir. Bu çerçevede Halk edebiyatı ürünleri içerisinde Dede Korkut anlatılarının yeri ve önemi ayrı bir noktada durmakta, her dönemde yeniden değerlendirme ve farklı açıları ile anlamlandırmaya değer bulunmaktadır.

Kanon Olarak Kitab-ı Dede Korkut

Yunanca asıllı kanon sözcüğü önceleri anayasa kavramı yerine kullanılırken zaman içinde dinî bir anlam çerçevesinde; onaylanmış, kabul edilmiş kitapların güven duyulan listesi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Kanonlar ve kanonların ne şekilde oluşturuldukları yeni ve çağdaş edebiyat araştırmalarında, başta eleştiri, sanatsal üretimler, yorumlama ihtiyacı, beğeniler hatta milliyetçiliğe dair çok geniş çaplı bir inceleme alanının parçası olarak hep ilgi çekmiştir. Kanonlar hangi bağlamda oluşursa oluşsun geleneğe değer vermenin yanında, onun korunmasına da yardımcı olurlar.

Jusdanis'e göre, modernleşme ile birlikte anlam dünyası da değişmiş olan kanon; katmanlaşmış sistemin etnik-dinsel kimliklerinin yerini alacak bir millî kültürün oluşumunu gerektirir. İmparatorluğun mutlak yasalarının ve kilisenin zorlamaya dayalı adetlerinin tersine millî kültür, bireyleri; alışkanlıklar, deneyimler, anlatılar ve dil aracılığıyla birleştirir. Böylece bir planlı birlik yoluyla devletin birbirlerine bağlanan üyeleri, ortak miraslarını ve yazgılarını yaşarlar, bu da bir ulus kimliğinin oluşturulup korunması sağlar (1998). Milletlerin hikâyelerini aktaran metinlerin bir toplamı olarak edebiyat kanonu, bireylerin kendilerini birleşik bir milletin yurttaşları olarak konumlandırmalarını, böylelikle

dayanışmalarını kolaylaştırır. Bu yönüyle kanonların millî kimliği temsil etme özelliğinin yanında milletlerin kendi diliyle tarihinin kaydedildiği yapılar olarak kimlik inşa etme rollerinin olduğu görülür. Böylelikle kanonlar, toplumu modernleşmenin yıkıcı etkilerinden ve milletin benliğine vereceği zararlara karşı korurlar.

Kanonların başka bir temel özelliği de geğmişle bugün arasında bağ kurmasıdır. Böylelikle, ölküleştirilmiş bir gelenek deneyimini kolaylaştırdıklarından millî kültürlerin inşa edilmesinde çok önemli bir etki ve role sahiptir (Jusdanis, 1998). Kültürün içinde önemli yeri olan edebî eserler; milletlerin düşlerini korumakla ve onları zor zamanlarda yeniden canlandırmakla yükümlüdür. Millet olmanın en önemli göstergelerinden edebiyat, bir milletin öz olarak değerlendirilebilecek metinlerini gelecek nesillere aktararak milletlerin varlık sebeplerini de kanıtlama yoluna gider. Bu nedenlerle kanon, bir milletin millet olmasında ve ortak kimliğin inşa edilmesinde önemli bir rol üstlenmiş olur. Kanon bu göreviyle bireysel kimlik ile millî kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmış olur (Anar 2013; Assmann 2001; Başçı 2007). Bu anlamda dil, kanonik metinlerde milletin tinsel yansıması olarak varlık bulur; millet olma ideali, dil yapılarında kendini gösterir.

Tüm bu aıllardan düşünöldüğünde kanonlar, geğmişi canlı ve taze tutarak devam ettirecek olan belleğin şimdiki zamanla olan iletişimini oluşturur. Kanonik eserler bağlamında değerlendirebileceğimiz ‘destan’ tanımını yapan Ergin, onun bir milletin ortak aklının ürünü olduğunu vurgulayarak yine bu doğrultuda oluşan Dede Korkut destanının, Türklüğün millî ve kültürel hayatı ile folklorunun renkliliği ve değerlerinin, Türk milletinin yüksek insani özelliklerinin ifadesi olduğunu belirtir (2017). Ortak deneyimler, eylemler ve beklentiler; simgesel bir anlam dünyası meydana getirerek insanları birleştiren, bağlayıcı gücüyle güven veren ve dayanak imkânı sağlayan yapılardır (Assmann, 2001). Bu nedenle zaman ve insanlar farklı olsa da toplumun ortak kültürel belleğini meydana getiren, var oldukları toplumun karakteriştini ortaya koyan, bir ölkü etrafında toplanmalarına olanak sağlayan metinlerin bilinmesi ve içselleştirilmesi önemlidir. Türk kültür ve tarihinin canlı hafızası olmanın yanında millet olma bilincinin de ideal değerler etrafında anlatıldığı Dede Korkut Kitabı; ölküleştirilmiş gelenek deneyimlerinin belleğini oluşturmaktadır.

Bu bağlam içinde değerlendirilmesi gereken Dede Korkut Kitabı, millî bilinç ve kimliğin kanonik bir tezahürü olarak ele alınmalıdır. Barındırdığı tarihî, kültürel, edebî, teolojik vb. birçok unsur nedeniyle değeri her geçen gün artmakta olan bu eser, 'kutsal kodlu bir kanon' tanımlamasını hak etmektedir. O, Türk millî kültür ve geleneklerinin özü olarak, Türk milliyetçiliği ve birliğini sağlamlaştırabilecek güç ve yapıda bir eser, Oğuzların ve Türk ulusal bilincinin bir yansıması ve geçmişle kurulan bir köprüdür (Gökyay, 1968; Sepetçioğlu, 1998). Dede Korkut Kitabı, içerdiği bütün anlam yapılarının yanında; yukarıda ifade edilen kanonik olmanın önemli yansımalarından biri olan millî kimliği temsil etme ve bu ortak bilş alanıyla ilgili olan her türlü değer ve kimliğin kazandırılması boyutuyla da incelenmesi ve eğitim öğretim ortamlarına taşınması gereken bir eserdir. Türkçe dersleri yoluyla eğitim öğretim ortamlarına taşınan Dede Korkut anlatıları gibi kanon niteliğindeki metinlerin, genç nesillere aktarılmasındaki temel amaç; o metinlerin neden kutsal kabul edildiğinin onlar tarafından da anlaşılmasını sağlamaktır. Metnin içeriğinde yer alan değerleri özümsemiş öğretmenler, bu tür metinlerin önemini, içeriklerindeki millî ve kültürel değerleri, onların bu noktada nasıl kutsal atfedildiklerini çeşitli yollarla öğrenciye aktarmada rehberlik ederler. Böylelikle yeni kuşaklar kutsal kodlu bir kanonun okul iklimi içerisinde yeniden anlamlandırılıp benimsenmesine katılmış olurlar. Bu bağlamda bu çalışmada, bir kanon olarak Dede Korkut kitabı çalışma nesnesi olarak seçilmiş, millet olma bilincini ve kültürel değerleri en belirgin şekilde yansıttığı düşünülen Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması adlı anlatı örneğinde, bu bilincin Türkçe eğitiminde yeni nesillere aktarımında ne şekilde faydanılmasının uygun olacağı ele alınmıştır.

Yöntem

Nitel araştırma yöntemlerine göre desenlenen bu çalışmada veriler, doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman inceleme, araştırılacak konular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak sistemli incelenmesidir (Karasar, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Verilerin Toplanması

Doküman inceleme yoluyla, Dede Korkut Kitabı'ndan 'Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması' adlı boy, söylem çözümlemesi yöntemi ile çözümlenmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Çalışmada toplanan verilerin analizi için yöntem olarak söylem çözümlemesi kullanılmıştır (Wertz, McMullen, Josselson, Anderson ve McSpadden, 2011). Söylem çözümlemesi ve bu çalışmadaki tercih edilme nedeni bu bölümde detaylı olarak anlatılacaktır.

Çok Disiplinli Bir Analiz Alanı: Söylem Çözümlemesi

Söylem, metin dilbilim yapısal yaklaşıma göre tümce ötesi, tümceden büyük dil birimi; dilin toplumsal durumu vurgulandığında ise dilsel büyüklüğüne bakılmaksızın işlevsel iletişim değerli bir birim olarak tanımlanabilecek sözlü ya da yazılı sözce olarak tanımlanabilir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011). Söylem sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın tüm yönleri ile ilişkilidir. Günümüzde özellikle dilbilim çalışmaları içerisinde önemli bir yer edinen söylem çözümlemesi çalışmaları; çok disiplinli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Özellikle dil-toplum ilişkisinin yadsınamaz gerçekliği düşünüldüğünde bu iki yapının birbirinden bağımsız bir şekilde incelenemeyeceği olgusuna dayanan söylem çözümlemesi, dili bir pratik olarak görmenin yanında, onu incelemeyi amaç edinmiş; sosyal ilişkiler başta olmak üzere, bilgi ve kimliklere ait özelliklerle bunlar arasındaki değişimi ortaya çıkararak analitik hale getirmede etkili bir çözümleme türüdür (Sözen, 2014). Algılama tarzı ya da şemalarının, dil ve bilgi pratiğini yöneten, kontrolü altında tutulan kültürel kod, derin yapı; dilin düşüncüyü, bilgiyi ve entelektüel faaliyeti örgütleyen düzenleyen artalanı, ek dilsel yapılar bütününden meydana gelen ideolojik boyutunun bütününe a) parçalarının ayrı ayrı incelenmesi, b) parçalarının birbiriyle olan ilişkilerinin incelenmesi ya da c) parçalarının bütünlükle olan ilişkisinin araştırılması amacıyla, bileşensel öğelerine ayrılması süreci ya da işlemi (Cevizci, 2003), olarak ifade edilen söylem

ve analiz kavramlarının tanımları düşünüldüğünde analiz/çözümleme kavramının neden söylem ifadesiyle bir tamlama oluşturduğu daha iyi anlaşılacaktır. Zira dil yapıları karmaşıktır, birtakım derin yapıları bulunmaktadır ve hâliyle bunun çözümlenmesi gerekmektedir.

Harris'in (1952) kullanımıyla bilim dünyasında da kullanılmaya başlanan söylem çözümlemesi, tikel düzeyde söylem kavramının tarihsel gelişimi ve anlamsal muhtevasıyla ilişkili olmakla birlikte bütünsel anlamda bir çerçeveye mukabil gelir. Söylem kavramı, her ne kadar Antik Yunan felsefesinde çokça tartışılmış olsa da söylem çözümleme terimi yakın tarihte Leo Spitzer tarafından kullanılmıştır. Spitzer'e göre bu kavram, 20.yy ilk çeyreğinde hâsıl olan Stil Çalışmaları ile özdeştir. Foucault'nun katkılarıyla sosyal bilimler alanında ivme kazanan söylem çözümlemesi kavramı, Spitzer'den farklı olarak teorik bir bağlam dâhilinde ve söylem kavramıyla da ilişkilendirilerek sosyal bilimler araştırmalarına konu olmuştur (Sözen, 2014). Söylem araştırmaları; semantik, fonoloji, sentaks, morfoloji ve pragmatik birtakım yaklaşımlarda olduğu gibi cümleyi temel alan, başka bir bakış açısı ortaya koymayan, dar kapsamlı bir dil çözümlemesi değildir. Aksine dil kullanımının daha büyük bölümlerini sosyokültürel bağlam çerçevesinde inceleyen bir yaklaşımdır (Atay, 2007). Görüldüğü üzere söylem çözümlemesi, anlam inşasının ne şekilde oluşturulduğuna dair yapıları göz önünde bulunduran ve bu durumun yorumlanması için üst düzey, kapsamlı bir düşünme becerisinin kullanılmasını gerektiren bir çözümleme yöntemidir.

Sözceler, bir bağlam içerisinde sözcceleme öznesinin inisiyatifleriyle söyleme evrilir. Kişilerin söylemleri aynı zamanda onların kimlikleri hakkında da ipuçları verir. Kimlikleri oluşturan sosyal unsurlar dâhil her şeyin anlamlandırılması söylemin anlaşılmasına bağlıdır. Söylemde sadece dilsel yapılar değil aynı zamanda dil dışı yapılar da önemli görevler üstlenir. Söylem çözümlemesi de bu derin yapıların deşifre edilmesidir.

Sonuç olarak söylem çözümlemesi; toplum, kültür, söylemin üreticisi gibi unsurları ele alarak bunlarla ilgili elde ettiği verileri değerlendirir, dilin derin yapısındaki anlam ilişkilerini açığa çıkarır. Söylemi, söylemin olduğu bağlam içinde inceleyerek üreticisinin ifade ettiği söylemle nasıl bir anlam kurduğunu ve niyetini anlamaya çalışır. Bu noktada söylem çözümleme kapsayıcı bir çözümleme, anlama, anlamlandırma ve yorumlama yöntemidir. Özellikle de, dili, bağlamı ve

söylemi oluşturan sosyo-kültürel oluşumu da göz ardı etmeyen yapısı sayesinde destan, halk hikâyeleri ve Dede Korkut anlatıları gibi eserlerin çözümlenmesi ve içeriğinin yeni nesiller tarafından anlamlandırılmasında oldukça faydalı bir yöntem olarak belirlemektedir.

Millet İnşası: Salur Kazan'da Yeni Bir Anlam Arayışı

Oğuzların Beylerbeyi Bayındır Han'dan sonra gelerek aktif olarak destanlarda yer alan Salur Kazan'ın, Dede Korkut dışında gerek Oğuz gerekse Kıpçak sahası Türk destanlarında adı çokça geçen bir Oğuz Alp'i olduğu üzerinde durulur. Ayrıca tarihi kaynaklara vurgu yapılarak Salur Kazan'ın Kıpçakların ataları olan Doğu Göktürklerle Oğuzların ataları olan Türğişler arasındaki savaşların Dede Korkut Kitabı ile Şecere-i Terakime'deki rivayetlerin ilk tabakasını oluşturduğu tarihsel bilgisi ışığında, destan kahramanı Salur Kazan'ın da tarihteki karşılığının Su-Lu Kağan olduğu tespiti yapılmıştır. Yine Salur Kazan kendisi gibi yiğitler ailesine dâhildir ve alp tipidir. Elimizde bulunan Dede Korkut yazmaları içinde kendisi hakkında en çok sıfatlama kullanılan kahramanlardan biri Salur Kazan'dır (Bayat, 1999; Duymaz 1996; Ekici, 2019; Ercilasun 2003; Kaplan, 2005).

Bir metnin anlam ve göndermelerinin ortaya konması, üretilen söylemin bağlamını bilmekle mümkündür. Bağlam; herhangi bir dilsel yapının yer aldığı gerek dil içi gerekse dil dışı ortamlar ya da dilsel birimin içerisinde bulunduğu dil içi ve dil dışı unsurlar olarak ifade edilir (Günay, 2013). Bağlam, çözümlenmenin yapılacağı metnin toplumsal çözümlenmesini de gerekli kılmaktadır. Metnin eylem pratiklerinin anlaşılması, sözceme özneseinin niyeti, görüşü, metnin konusuna karşı duruşu, sözcük seçimleri ve tercihleri hep bağlamla ilgilidir. Bu durum günümüz folklor çalışmalarının metin kadar anlatım ortamının da önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır (Oğuz, 1998).

Bu bakış açısıyla Salur Kazan'ın Evi'nin Yağmalandığı Destan söylem çözümlenmesi yöntemiyle ele alınmış, söylemde inşa edilen dil ile kullanıldığı bağlam içerisinde birtakım eylemlerin nasıl gerçekleştirildiği açıklanmıştır. Metnin duygusal tonlaması ile ideolojik ve toplumsal birtakım kodlar barındıran sosyo-kültürel yapıları ve bağlantıları ifade edilmiştir. İşlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim, dilin meydana getirdiği ilişkiler ağı, dil ile inşa edilen

sosyal gerçeklik ve toplumsal kurumların ne şekilde etkin kılındığı gösterilmiştir. Böylece sözcüleme öznesinin metni oluştururken dinleyenler veya okuyanların düş dünyasında oluşturduğu kurgusal dünyanın kapısı gerçekliğe aralanmıştır.

Doğrudan ve açıkça söylenmemiş olanı ve derin yapılarla bulunan anlam ilgilerini ortaya çıkarmak için düşünme süreçlerini işletmek, çağrışımlardan yola çıkarak elde edilen verilerin anlamı nasıl inşa ettiğini anlamak söylemin anlaşılmasına yönelik süreçlerdendir. Her ne kadar olaylar, durumlar, toplumsal yapılar üzerinden metin anlamlandırılmaya çalışılsa da bunu ortaya koyabilmenin yolu dilin bu karmaşık yapılar ağı içindeki ilişkilerini tespit etmekten geçer. Nitekim dilin kullanımındaki açık olmayan ideolojik etkileri ile güç ilişkilerinin varlığının tespiti bu anlamda söylemin anlamlandırılması kolaylaştırıcaktır.

Bir gün Ulaş oğlu, yırtıcı kuşun yavrusu, zavallının biçarenin ümidi, Amut suyunun aslanı, Karacuşun kaplanı, yağız atın sahibi, Han Uruz'un babası, Bayındır Han'ın güveyisi, kudretli Oğuz'un devleti, kalmış yiğit arkası Kazan yerinden kalkmıştı. Doksan başlı otağlarını kara yerin üzerine diktirmişti. Doksan yerde alaca halı, ipek döşemişti. Seksen yerde büyük kaplar kurulmuştu. Altın kadehler, sürahiler dizilmişti. Dokuz kara gözlü, güzel yüzlü, saçı ardına örülü, göğsü kızıl düğmeli, elleri bileğinden kınalı, parmakları dilber kâfir kızları Kudretli Oğuz beylerine kadeh sunup içiyorlardı.

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destan'ın hemen başlangıç bölümündeki bu ifadeler, yukarıda söylem çözümlemesi ile ilgili olarak ifade edilen yapılar çerçevesinde çözümlendiğinde Salur Kazan'la ilgili yapılan bu betimleme ve nitelemeler hâli hazırda onunla ilgili olarak okuyucunun/dinleyicinin zihninde belli bir kimliği inşa etmektedir. Başka bir deyişle okur/dinleyici metnin kalan bölümlerinde Salur'la ilgili oluşturulacak tasavvurlara hazırlanmaktadır. Evi yağmalanacak olan kişinin güç-iktidar olgusunu çağrıştıracak şekilde betimlenmesi bir karşıtlık oluştursa da Salur'un kim olduğuna dair muktedir bir söylem inşa etmektedir. Zira hiçbir söylem tarafsız değildir. Her söylem bir öznel duyuş ve düşünüş tarzının eseridir. Bunu belirleyen temel etmenlerin başında da sosyal ilişkiler gelmektedir. Anlamlar sosyal gerçekliğin inşa edilmesine yöneliktir; bu anlamda dil pratikleri ve seçimler de bu anlam inşasına yönelik olarak tercih edilmektedir. Nitekim Salur Kazan; Hanlar hanı Bayındır Han'dan sonra gelen en önemli kişidir. Bu onu Oğuz devlet teşkilatının en önemli ikinci

kişisi yapmaktadır; ‘Bayındır Han’ın güveyisi’ ifadesiyle de bu okura/dinleyiciye hatırlatılmaktadır. Salur Kazan adının önüne getirilen bütün niteleyiciler de hikâye boyunca doğrulanmakta ve Salur Kazan da bu özellikleri taşımaktadır. Salur Kazan’ın toplumsal statüsü metnin başından beri haber verilmekte ve alp tipi olarak varlık göstermektedir.

Ağam Kazan, pis dinli Gürcistan ağzında oturuyorsun, yurdunun üstüne kimi bırakıyorsun? Kazan der: Üç yüz yiğit ile oğlum Uruz benim evimin üstünde dursun.

Metinde bir dil biriminin anlamının sadece orada ilk akla gelen anlamla kalmadığı, sözcenin varlık bulduğu toplumda aslında bazı durumların kodları, belirleyicisi olduğu söylem çözümlemesi bağlamında bilinen bir durumdur. Metaforik kullanımı ve toplumsal referansları bağlamında bir sözce olarak ‘ev’, bu duruma örnek verilebilir. Metinde ‘yurt’ ifadesi ile ev olgusu bir arada telaffuz edilir. Alınan ibare özgün metinde: ‘*Aydur: Ağam Kazan sasu dinli Gürcistan ağzında oturursun ordun üstüne kimi korsun. Kazan aydur: Üç yüz yiğid-ilen oğlum Uruz menüm ivüm üstüne tursun didi*’ şeklindedir. Salur Kazan, sadece incelemeye konu olan metinde değil; bütün bir kitapta baskın ve güçlü bir karakter olarak betimlenir. Buna rağmen Salur Kazan ‘ev’ olgusuyla birlikte düşündürülür. Ancak bu sıradan değil, yağmalanan bir evdir. Metnin başından itibaren Salur Kazan adı ve ev ifadesi bir arada kullanılarak bu noktaya dikkat çekilir. Ev olgusu sadece bir mekân olmaktan öte daha imgesel bir anlam yüklenir. İşaret edilen bu durum, ev ve ona yüklenen epistemik olanın ortaya konmasını gerekli kılmaktadır. Özgün metinde üstünde durmak ifadesi daha geniş anlamıyla herhangi bir barınma yerinden çok hükmedilen, iktidar ve otorite kurulan bir anlam ilgisiyle ilişkilendirilebilir. Bu eylem yapısı evin üstünde durmak ifadesiyle bir düşünüldüğünde evin bir bilinci ifade ettiği açıktır. Nitekim ev Salur tarafından oğlu Uruz’a ve üç yüz yiğidine emanet edilir. Bu durum da otorite yahut gücün yine kendinden olana aktarılması ve evin/yurdun sürekliliği olarak yorumlanmalıdır. Evin yağmalanmasının ardından olanlar da buranın herhangi bir ev olmadığını gösterir. Katar katar kızıl develer yedeğe çekilmiş, ağır hazinesi ve bol akçesi yağmalanmış, kırk ince belli kız ile boyu uzun Burla Hatun esir edilmiştir. Zenginlik emaresi olan olgular ev/devlet/yurt ilişkisini ortaya koymaya yarayan ve söylenen sözün ötesine ulaşmamıza yardımcı olan araçlardır. Bu anlamda ev, metinde sembolün anlam evrenini oluşturmaktadır.

Biliyor musun kardeşim Kara Göne, rüyamda ne göründü, kara kaygılı rüya gördüm, yumruğumda çırpınan benim şahin kuşumu ölüyor gördüm, gökten yıldırım ak otağımın üzerine çakıyor gördüm, kapkara duman yurdumun üzerine dökülüyor gördüm, kuduz kurtlar evimi dişleyip yırtıyor gördüm, kargı gibi kara saçımı uzanıyor gördüm, ondan beri aklımı fikrimi toplayamıyorum.'

'Kara bulut dediğin senin devletindir, kar ile yağmur dediğin senin askerindir, saç kaygıdır, kan karadır, geri kalanını yoramam, Allah yorsun.

Söylem çözümlemesinde, dil edimlerini düzenleyen ve yorumlamayı sağlayan temel önerme dilin imkânları ile oluşmuş toplumsal kodlardır. Bu anlamda dil, söylemin imkânları çerçevesinde kendine özgü bir kültür bilgisini de taşır. Böylelikle iletişim yetisi dil yapılarının temelindeki ortak varsayımları açıklayan bir kültürel iletişim unsur olarak ortaya çıkar. Salur'un gördüğü rüya üzerine Kara Göne'nin konuşmasına bu bağlamda bakılabilir. Rüyanın yorumunda dikkat edildiğinde '*Kara bulut dediğin senin devletindir, kar ile yağmur dediğin senin askerindir*' ifadesi Oğuzların devlet kurma ve savaşçı olma özelliğini; tarihi süreç içindeki deneyim ya da bu deneyimler sonucu ortaya koydukları geleneksel bilgiyi ifade eder. Öyle ki devlet ve onun bekasını ifade eden asker ve savaşma kabiliyeti haliyle temel millî bilinç olarak kendini gösterir. Rüya tam bu noktada işlevsel hale gelir. Zira rüya yorumunda; devlet, asker gibi Türklerin duygu dünyasında önemli bir yere sahip iki unsur ifade edilerek bir anlamda Salur Kazan'a bu tarihsel deneyim; devlet olma, ordu kurma, yurt edinme gibi Türklerin yüce mefkûreleri hatırlatılır. Salur Kazan kâfire şu şekilde seslenir:

Karacık Çoban anamı kâfirden dileyeyim, at ayağı altında kalmasın' dedi. At ayağı çabuk, ozan dili çevik olur. Kazan kâfire çağırıp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş: Der:

*Bre Şökli Melik
Penceresi altın otağlarımı getirmişsin,
Sana gölge olsun.
Ağır hazinemi bol akçemi getirmişsin,
Sana esir olsun.
Kırk yiğit oğlum Uruz'u getirmişsin,
Kulun olsun.
Tavla tavla koç atlarımı getirmişsin,*

*Sana binek olsun.
Katar katar develerimi getirmişsin,
Sana yük taşıyıcısı olsun.
İhtiyarcık anamı getirmişsin,
Bre kâfir anamı ver bana.
Savaşmadan, vuruşmadan çekileyim.
Geri döneyim gideyim belli bil.*

Geleneksel anlatıların morfolojik yapısı, söylem yapılarının sadece semantik olgularla anlamlandırılmasına izin vermemektedir. Her ne kadar tahkiye unsuru baskın olsa da biçimsel ve sentaktik bir çözümleme, söylemin anlaşılması için bu farklı formların oluşturulma nedenini açıklayabilir. Sözceleme öznesinin sözcüyü yarattığı bağlam, metni bu yapıların anlamsal kurgusu içinde okumayı zorunlu kılmaktadır. Zira sözceleme; bir sözcenin ya da mesajın belli bir zaman ve yer içinde üretilmesidir.

Sözceler, cümle sınırlarını aşan dilsel yapılardır. Söylem çözümlemesi, sentaktik ve semantik sınırlarını aşmayı amaçlar; bu sınırların ardında yatan anlam ve içeriği araştırır. Söylem çözümlemesi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile değil toplumsal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal durumlar ve olaylar ile de ilgilenir.

Metinde epik unsurlar başta olmak üzere betimlemeler ve coşkun anlatımlar manzum bölümlerde verilmektedir. Zengin çağrışımlar, figüratif anlam ilgilerinin minyatür yapıları ve işlevsel bilgi formları bu bölümlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda destanın tarihsel ve sosyal bağlamı, metnin kendine gönderme yapan olgusu olan anne/ana böylesi bir anlatım içinde ifade edilir. Anne geçmişi ve toplumun hafızasını ifade etmektedir; topluluğu millet yapan da bu hafızadır. Milletleşme tam burada başlamaktadır. Herhangi bir topluluğu ahali olmaktan çıkarıp onu millet yapan unsur tarih yani geçmiştir. Aynı zamanda anne, tüten ocak demektir; Türklerin toplumsal belleğinde kadın, yurt olgusunu ifade eder. Zira anne veluttur; hayat onunla başlar. Çocuğun yetiştirilmesinden, birey ve bir topluluğun parçası olmasında en büyük pay onundur. Bir tür tarihselliktir ve yok olmak üzere olan topluluğun bilinç alanı olarak karşımıza çıkarılmaktadır. Anne ile ilgili anlatmanın şiir dilinin imkânlarıyla verilmiş olması, aynı zamanda bu olgu ve referanslarına semantik göndermeler yapmak adına bilinçli bir tercihi de

ifade etmektedir. Söze duygu değerinin katılması adına hazinenin, Uruz'un, tavla tavla atların verilmesi 'olsun' fiiliyle bir vaz geçmişlikle anlatılırken söz anneye geldiğinde yine bir emir formuyla 'ver bana' şeklinde söylenmiş olması bir önemi ortaya koymaktadır. Zira Salur, istediği anne kavramıyla anlamın tarihsel yönünü ifade etmektedir.

'Kazan Bey ordusunu, çoluğunu çocuğunu, hazinesini aldı, geri döndü. Altın tahtında yine evini dikti. Karacık Çobanı tavlacı başı eyledi. Yedi gün yedi gece yeme içme oldu. Kırk tane kul, kırk cariye oğlu Uruz'un başına azat eyledi. Kahraman koç yiğitlere ülke verdi, şalvar, cübbe, çuha verdi.'

Söylemin tarihsel olma özelliği vardır; bir söylemin anlaşılabilmesi aynı zamanda söylemin üretildiği kendi tarihsel bağlamının anlaşılmasıyla mümkündür. Dolayısıyla söylem, kültürün ve ideolojinin içinde aranmalıdır. Bu anlamda bir toplumsal davranış türüdür ve onun, toplum bilimsel dinamiklerle birlikte anlamlandırılması gerekir. Bireysel söylemler; toplumsal bir biliş alanına dönüşmekte ve bu durum da dilsel yapılarda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle söylem yapılarına açıklık getirip onları yorumlamak için bu tarihsel akıl yani kurumsallaşma ile ilgili önermeler göz ardı edilmemelidir.

Türlü mücadeleler sonrası Salur Kazan evini geri alır. Sahip olduklarını bir başkasına vermeme ve koruma dürtüsünün sonucu olarak kendi zihinsel bağlamı içinde yer eden kolektif ve bireysel eylemler tarihsel akıl içinde tekrar metinde yer alır. Salur Kazan; Çoban'ı tavlacı başı yapar, cariyeleri azat eder, koç yiğitlere ülke verir. Bütün bunları 'yine evini dikmesine' borçludur. Zira mekân yani ev; mekân-iktidar söyleminin en önemli zeminini oluşturmaktadır. Salur Kazan'ın metin boyunca ortaya koyduğu iktidar söylemi evin tekrardan kurulmasıyla birlikte en başa dönmüş; ev, söylem biçimini etkileyen bir olgu olarak varlık bulmuştur. Evin yeniden dikilmesiyle tarihsel bellek içindeki yurt, devlet sahibi olmak, ona kağanlık/beylük yapmak ve bu durumla ilgili yönetsel bazı eylemleri gerçekleştirmek gibi unsurlar hatırlanmış; metin türü içinde söylemin icra edildiği toplulukla olan ilişki kurumlar üzerinden dile getirilmiştir.

Dede Korkut Kitabı'nın bütün anlatılarında ülkü değerler bulunur. Bu değerler metnin kültürel söylem kurguları içerisinde dekoratif yapılar, açık ifadeler şeklinde olmakla birlikte; simgesel bir anlatım, göstergeler ve derin yapılar biçiminde de inşa edilmiş durumdadır. Bu metindeki her unsur bir anlık yaratımın

çok ötesinde söylemi oluşturan bilinçli tercihler şeklinde yer bulmaktadır. Devlet, millet olma bilinci, güç ve iktidar söylemi gibi unsurlar; eylemlerin sosyal formu yani söylem içinde söylenen sözün daha da ötesine geçmeyi gerekli kılan bir düşünme ve anlamlandırma sürecini ifade etmektedir.

Millet olmanın ontolojik temelleri içerisinde yer alan; sosyal ve tarihsel temel ile bireysel bilinç temeli (Köktürk, 2016) Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destan'da milletleşme sürecinin boyutları olarak varlık bulmuştur. Bu durum söylem içerisinde yeniden tahayyül edilerek söyleme dair epistemik olgular içerisinde makul karşılıklar ortaya konarak burada çözümlenmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Millî kültürlerin oluşumunda edebî ürünlerin önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Anlaşıldığı üzere bu durum; hikâye, şiir ya da bu iki formun bir arada kullanıldığı yapılarda sadece sanat yapmak ve kurgusal olanla yetinmek değil; aynı zamanda toplumlarda belli değer ve normların yerleşmesini sağlamaya yöneliktir. Bu anlamda metinler, milletlerin kuruluşunda önemli roller üstlenmiş, ortak toplumsal ideolojik mutabakatı sağlamıştır. Edebiyat ve millî kültür arasındaki bu ilişki, hem doğu hem batı toplumlarının kuruluş ve milletleşme süreçlerinde görülmektedir. Kanon bağlamında değerlendirilebilecek olan mitolojik metinler ve destanlar hep bu düşünce etrafında oluşmuş, oluşturuldukları gündün beri anlam katmanları içinde daima millî unsurların izi sürülmüştür. Bu bağlamda kanon, sözcük ve anlam ilgisi zamanla evrilerek bireysel ve millî kimlik arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak, ülküleştirilmiş bir gelenek deneyimini ortaya koymak gibi aşkın anlamlar üstlenmiştir. Bu çerçevede incelenen Dede Korkut Kitabı ve içindeki destanlar hem Oğuz dünyasının en önemli yapıtlarından biri hem de bu dünyanın kültürel paradigmasının, millet kimliğini yansıtan olguların bir bütünüdür. Dolayısıyla bu eser, var olan çözümlene yöntemlerinin dışında yeni analiz yöntemleriyle de ele alınmalı, kanon olgusunun içerdiği milletleşme bağlamına uygun anlam arayışlarının bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Başta Dede Korkut Kitabı olmak üzere Türk düşünce ve edebî hayatının değerli yapıtlarının birçoğu yazıya geçirildiği dönem ve öncesinin kültürel hayatını yansıtanın yanında, günümüzde de ortaya çıkan birçok problemin çözümü için tarihsel akıl perspektifi içerisinde öneriler sunmaktadır. Özeldede Dede Korkut metinleri, genç kuşaklara

değerlerin aktarılmasının yanında, millet olma bilincinin ortak paydası olacaktır. Ayrıca, eğitim-öğretim ortamlarında millî kimliğin inşası ve gelişimi, toplumsal ortak belleğin tazelenmesi, milletleşme ve onu izleyen değerler dizisinin genç zihinlere kazandırılması için çok erken yaşlardan itibaren öğretilmesi, öğrenen bireyler tarafından analitik hale getirilmesi ve Türkçe dersinin bir ünitesi olarak değerlendirilmesi özelde Türkçe, genelde ise tüm eğitim ortamlarının hedef kazanımlarına ulaşmalarını sağlayacaktır.

Toplumun onu meydana getiren kişilere kendi kültürünü ulaştırma ve aktarma yoluyla kültürel anlamda birlik ve beraberliği sağlayarak iç barış ile huzurun oluşturma sürecine kültürlenme denir (Bozkurt, 2018). Bireyin davranışlarında yaşantılar yoluyla istendik yönde davranış değişikliği meydana getirme olarak tanımlanan eğitim kasıtlı bir kültürlenme sürecidir. Millî kimlik inşası başta olmak üzere; ortak bir toplumsal biliş alanının yaratılması, sosyo-kültürel bilginin kuşaktan kuşağa aktarılması, metinlerin tarihsel ve sosyal bağlamının anlamlandırılabilmesi gibi daha birçok unsurun kazandırılması ve öğretilmesi kasıtlı kültürlenme yoluyla mümkündür. Destanlar, bu durumların gerçekleştirilebileceği, eğitim-öğretimin bir nesnesi olarak kullanılabilen metinlerdendir. Ali Canip Yöntem 'epope' ifadesini açıklarken "kahramanları ile onların maceralarını milletlerin maşeri muhayyilesi yaratmıştır" (1933, s.1) ifadesini kullanır. Millî destanlar tarihî olayların aktarımından çok, milletin yüksek duygularını yansıtan; bir milletin maneviyatından, ruhundan, tarihî ve bedii varlığından kendi kendine meydana gelmiş ürünlerdir (Köprülü, 2003; Togan, 1931). Bu tür epik anlatımlar bir milletin hafızası ve millî kimliğinin yansımasıdır. Bu eserlerde millî kimlik unsurlarının sadece betimsel olarak tespit edilmesiyle yetinilmemeli, bu yapıların yeniden tahayyül edilerek icra edildiği toplulukla olan ilişkisi, metnin tarihsel göndermeleri, ontolojik gerçekliği, söylem biçimini denetleyen yapılarını, epistemolojisi ve daha birçok boyutu da ortaya konmalıdır. Bunun gibi nedenlerle bu çalışmanın konumlandırıldığı yeni anlam arayışı olarak milletleşme olgusunun ele alındığı Dede Korkut Destanları'nın eğitim-öğretim ortamlarında derinlemesine çözümlenmesi oldukça önemlidir. Öğrenci ve öğretmenlerin bu türden metinleri söylem topluluğunun üyeleri olarak içselleştirmeleri, düşünce ve tutum olarak benimsemeleri, hem söylemin toplumsal pratiklerinin içselleştirilmesi hem de toplumsal kimliğin benimsenip

aşkın hale getirilmesi adına gereklidir. Nitekim Milay Köktürk (2016), aynı kaderi paylaşıyor olmakla bir millet olmuş oluyor muyuz, sorusunu sorduktan sonra; bunun ontolojik temellerinin araştırılması gerekliliği üzerinde durur. Millet olmanın, insanlık dünyasının olduğu herhangi bir anda meydana gelmediğini, bir milleti var edecek unsurların, birbiriyle bağlantılı birtakım aşamalardan geçerek ve birbirini bütünleyerek gerçekleştiğini ifade eder.

Dede Korkut Kitabı Türk milletinin medeniyet tarihinin en önemli belgelerindedir. Derin sistemlerle zengin bir arka plana sahip bu metinlerde, geliştirilmiş bir toplumsal değer izdüşümü olarak, tarih hatırlatılır (Eliuz, 2015). İşte bu nokta; metinlerin çözümlenmesinde, klasik çözümlleme yöntemlerinden daha aşkın bir yaklaşımı gerektirmektedir. Söylem zmlemesi yöntemi, bu türden metinlerin arka plan bilgisine nüfuz edecek, çok katmanlı yapılarını çözecek, dil yapılarını ve referanslarını anlamlandıracak özellikleri barındırır. Söylem zmlemesi; aynı anda hem dili hem de kullanılan bu dilin belirli Őartlarda işlerlik kazandıran özneleri ele almak suretiyle söylemi açığa çıkarmaya, anlamlandırmaya çalışan bir araştırma alanıdır. Bu anlamda dil her Őeyi anlamlandırma eylemidir, dış dünyanın anlamlandırılması dil pratiklerinin bilinmesine bağlıdır. Bu yöntem, toplumsal eylem pratiklerinin dille nasıl inşa edildiğinin anlaşılmasını sağlar. Metinlerin çözümlenmesi ve anlamlandırılması sürecinde dil-toplum ilişkisi içerisinde ele alınabilecek yapılar, derin anlam ilgileriyle kurduğu ifadeler, bu yöntemle açığa çıkarılabilir. Metinde yer alan bireysel ve toplumsal kimlikler, betimlenen/gösterilen kimliklerle toplumsal yapılar arasındaki ilişki, metnin retildeği toplumsal yapı bu yöntemle anlaşılabilir. Bu nedenlerle daha soyut, makro ve felsefi bir yapıyı yansıtan eğitim sürecinde söylem zmlemesi yapılarından yararlanılması faydalı olacaktır. Söylemler insanların, kurumların çevreyle olan etkileşimini gösterir. Dil yapıları ve ürünleri toplumsal olguların belirleyicisi ya da etkileyicisidir. Dünyayı algılama Őeklimiz dil yapılarıyla yakından ilgilidir. Toplum ve dil arasındaki bu diyalektik yapı eğitim felsefesinin ne Şekilde oluşturduğunun anlaşılması adına söylem zmlemesi önermelerinden yararlanmayı gerektirir. Söylem zmlemesinin temel önermelerinden bilgi, güç, iktidar, ideoloji, kültür gibi unsurların eğitim felsefesi içinde nasıl tezahür ettiği yine söylem zmlemesi ile daha anlaşılır ve işselleştirilebilir duruma getirilebilir (nveren Kapanadze, 2018).

Dede Korkut gibi anlatıların; toplumu var eden kültür kodları ve sembol dünyası dikkate alınarak yeniden yorumlanması, topluluğun kültürel gen haritalarının analitik hale getirilip nesillerin bu kültür mirasını anlamlandırabilmesini sağlayacaktır (Özünel, 2013). Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Destan türündeki metinler, söylem çözümlemesinin yukarıda ifade edilen yapıları ile ilgili birçok özelliğiyle öğrenme-öğretme ortamlarında kullanılmalıdır. Özellikle öğrencilerde millî kimlik inşası, toplumsal biliş mekanizmalarının aktif hale getirilmesi, toplumsal kimlik ve aidiyet duygusunun geliştirilerek yabancılaşma, kaybolma ve soyutlanmanın önüne geçilmesi, millet olma ve millet bilincine ulaşma adına bu türden metinlerin, söylem çözümlemesi yöntemiyle anlamlandırılmasının oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Türkçe derslerinde hedeflenen dili etkin ve yerinde kullanma gibi dilsel becerilerin yanında millet olma, millet bilincine ulaşma gibi özelliklerin kazandırılması bu metinlerin anlamlandırılmasıyla mümkün olabilir. Türk milletinin milletleşme serüveninin öğretmenler tarafından bilinip öğrencilere aktarılması toplumsal belleği diri tutacağı gibi, millî zihinsel bağlamın da toplumsal pratiklere yansımalarını sağlayacaktır.

Metnin türünün, söylem ve söylemin icra edildiği toplulukla ilişkisinin eğitim-öğretim ortamlarında ifade edilmesi, millet olma bilincinin her zaman ve her yerdeliği bağlamında hem bireyin söylem evrenini hem de sosyal ve tarihsel anlamı kuvvetlendirecektir. Kimlik edinme süreçlerinin önemli bir dönüm noktası olan ortaokulda, ana dili dersi olması yönünden Türkçe derslerinin bu durum üzerine yapılandırılması milletleşme ülküsünün öğrenilmiş yorumlar üzerine inşa edilmesi değil; yeniden hayal etmek ve yeniden üretmek anlamına gelecektir. Kasıtlı kültürleme süreci olan eğitim ortamlarında; Dede Korkut başta olmak üzere Türk milletinin bu serüvenini anlatan metinlerin anlaşılması, dil yapıları içinde keşfedilmesi, kültürel pratiklerin ve tasavvurların bilinmesi daha da anlamlı olacaktır.

Bu bağlamda, çalışma sonucunda ortaya çıkan öneriler şu şekildedir:

1- Türkçe öğretiminde metin seçimlerinde, Türk kültürünü ve kimliğini yansıtan, öğrencilerin millî kimlik ve benlik algısını geliştirirken aidiyet duygusunu da pekiştiren, ortaokul öğrencilerinin gelişim düzeyleri dikkate alınacak şekilde yapılandırılarak kullanılacak halk edebiyatına ait önemli eserlerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

2- Türkçe ğretiminde, Dede Korkut anlatıları yoluyla dilin incelikleri, dil kullanımına dair bir farkındalık ve bilinç gelişimi de sağlanabilir.

3- Bu alışma ışığında daha sonra çalışma yapacak araştırmacıların, özellikle deneysel yolla, metin incelemelerinde söylem çözümlleme yönteminin öğrenciler üzerindeki etkisini değerlendirmeleri önerilmektedir.

4- Öğretmenlerin, metinleri kullanma, metin yoluyla öğretme ve metin çözümlleme konusunda daha donanmlı olmaları gerektiğinden, onların bu konuda desteklenmesini sağlayacak girişimlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

- Akarsu, Bedia. *Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: İnkılap, 1998.
- Aksan, Doğan. *En Eski Türkçe'nin İzleri*. İstanbul: Bilgi, 2000.
- Anar, Turgay. "Türk Edebiyatında Edebiyat Kanonu: Kanon, Kanona Girmek ve Kanona Müdahale". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (Bahar 2013): 40-78
- Assmann, Jan. *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı, 2001.
- Atay, Hakan. "Söylem Analizi Kavramının Yapıları ve İşlem Akışı". (Ed. Atilla Yüksel, Burak Mil, Yasin Bilim). *Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin* içinde (169-180). Ankara: Detay, 2007.
- Başçı, Pelin. "Yerli Edebiyat, Yurdun Edebiyatı; Herkes Onu Okumalı: Türk Edebiyatı Kanonu Ve Ulusal Kimliğin Sınırları.". Pasaj, (6), s. 44-69, Kasım/2007, Mayıs/2008
- Bayat, Fuzuli. "Dede Korkut Kitabı'nda Devletçilik". *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*. (Haz. Alev Kahya Birgül ve Aysu Şimşek Canpolat). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2000, 63-77
- Cevzici, Ahmet. *Felsefe Ansiklopedisi*. İstanbul: Etik, 2003
- Duymaz, Ali. "Kıpçak Sahası Türk Destanlarında Bir Oğuz Alpı: Salur Kazan". *Milli Folklor* 31-32, 1996: 49-59
- Ekici, M. "13. Dede Korkut Destanı: "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!". *Milli Folklor* 16, 2019: 5-13.
- Eliuz, Ülkü. "İmge ve Göstergeler Uzamı: Dede Korkut Hikâyeleri". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi* 15 (2) (Kış 2015):75-88
- Ercilasun, A. Bican. "Salur Kazan Kimdir". *Milli Folklor*, 7 (56), (Kış 2002), 22-33
- Ergin, Muharrem. *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi, 2017.
- Gökyay, Orhan, Şaik. "Dede Korkut Hikâyeleri ve Önemi", *Türk Dili-Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı* 207, 1963: 424-435
- Günay, Veli, Doğan. *Söylem Çözümlemesi*. İstanbul: Papatya, 2013.
- Güvenç, Bozkurt. *Kültürün abc'si*, İstanbul: YKY, 2018.
- Harris, Z. S. "Discourse Analysis". *Language* 28, 1952: 1-30
- İmer, Kamile; Kocaman, Ahmet ve Özsoy, Sumru. *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Jusdanis, Gregory. *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür*. (çev. Tuncay Birkan) İstanbul: Metis, 1998.

-
- Kaplan, Mehmet. *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3, Tıp Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh, 2005.
- Köktürk, Miray. *Millet ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Köprülü, M. Fuad. *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ, 2003.
- Oğuz, M. Öcal. “Dede Korkut Kitabı’nda Sosyal Çevre İçinde Ozan”, *Milli Folklor 37 (Bahar 1998):36-38*.
- Özünel Ölçer, Evrim. “Halk Anlatılarında Armağan-Erginlenme İlişkisi”, *Gazi Türkiyat 12, Bahar 2013: 59-65*
- Sepetçioğlu, M. Necati. *Karşılaştırılmal Türki Destanları*. İstanbul: İrfan, 1998.
- Sözen, Edibe. *Söylem Belirsizlik Mübadele Bilgi Güç ve Refleksitivite*, Birleşik Dağıtım: İstanbul, 2014.
- Tekin, Talat (2008). *Orhon Abideleri*. Ankara: TDK, 2008.
- Togan, Zeki Velidi. “Türk Destanlarının Tasnifi”, *Atsız Mecmua 2*, 1931:27-28
- Ünveren Kapanadze, Dilek. “Kimlik İnşasında Söylem Aracı Olarak Eğitim ve Çocuk Edebiyatı”. (Ed. Tarkan Yazıcı ve Onur Hayırlı) *Eğitim Bilimleri Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar içinde* (281-313). Ankara: Gece Akademi, 2018.
- Yöntem, Ali Canip. *Épopée*. İstanbul: Devlet Matbaası, 1930.